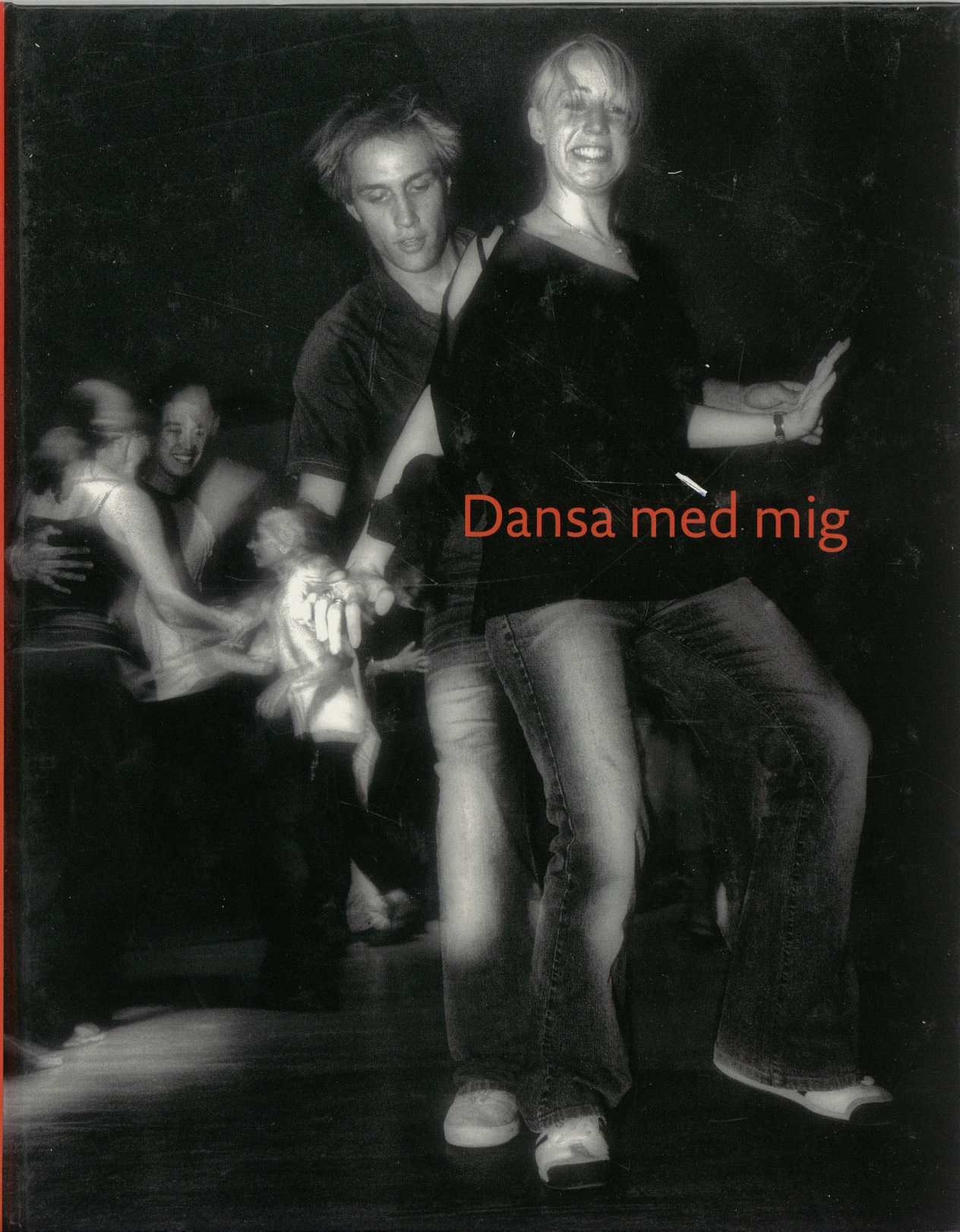

Dansa
med mig

FATABUREN 2006

Dansa med mig

Dansa med mig

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2006

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2006
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Christina Westergren

Bildredaktör Birgit Brånvall

Omslag och grafisk form Lena Eklund

Omslagsbild foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtfuttfuttfotography.com

Baksidesbild ur boken (s. 193)

Bilder på för- och eftersättsblad foto Birgit Brånvall 2006 © Nordiska museet

Foto s. 2 Fotografi i Nordiska museets arkiv, fotograf ej känd

Tryckt hos Falth & Hässler, Värnamo 2006

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 506 8

Leif Kronlund och Skansens Storband med vokalisten Anita Berggren, 1 juli 2002.
Foto Marie Andersson. © Skansen.

Dansen på Skansen

Man dansar igen som förr på Skansen! Sex dagar i veckan under högsäsongen strömmar danslystna till dansbanorna. En historia som nu har drygt 80 år på nacken.

Det som kallades »den allmänna dansen« på Skansen tog sin början under det tidiga 1920-talet. Vid den här tiden dansade man på tre sammanbyggda dansbanor med en gemensam orkesterstrad. Dansbanorna var belägna på det s.k. Gamla tivoliområdet nedanför Skansenberget, ungefär där den nuvarande dansbanan ligger. Området införlivades med Skansen 1901 och kallas från 1965 Galejan.

Det var inte utan rabalder i pressen som dansen debuterade på Skansen. *Dagens Nyheter* drabbades av insändarstorm, exempelvis kunde man läsa följande på Namn och Nytt-sidan den 10 maj 1922: »Upp till kamp. Shimmy har inträngt på Skansen. Namn och Nytt får vördsamt hemställa att företeelsen utvisas, emedan vi icke önska läsa så långa och så allvarliga insändare som händelsen åstadkommit.« Och signaturen »Student« skriver i en insändare i samma tidning: »För övrigt tycktes intresset för shimmy vara allt annat än stort, helt naturligt, då ju publi-

CHRISTINA WESTBERG

är etnolog och informationssekreterare vid Skansens informations- och marknadsavdelning.

Nedre Solliden, dansbanorna. Foto Olle Ekberg 1929. © Nordiska museet.

ken till största delen består av bildat folk.« Den amerikanska sällskapsdansen shimmy kom till Sverige 1921 då den vanligen kallades shimmy-fox, eftersom den var en variant på foxtrot. Den var en av de tidiga jazzdanserna som kännetecknades av att dansparen skakade kraftigt på axlarna.

Den första dansorkester på Skansen vars namn är bevarat från denna tidiga epok, är Nicols orkester, en ganska okänd ensemble med amatörmusiker. De tre dansbanorna var i bruk till och

Affisch från 1929
i Nordiska museets
arkiv, signerad
Lublin. Foto Hans
Koegel.

med säsongen 1936. Året därpå skulle en helt ny dansepok inledas då den »moderna« dansbanan stod färdig.

Olika dansbanor

Parallellt med dansbanorna på Gamla tivoliområdet fanns – och finns än idag – den s.k. Gamla dansbanan från 1928 på Bollnästorget mitt uppe på Skansen. Här dansades nästan enbart gammaldans och Skansen stod som arrangör tillsammans

Eric Östs spelmanslag ca 1915. Eric Öst själv i mitten med sin fiol. Fotograf ej känd.

med Brage Gille. Ända fram till 1941 kunde man endast dansa på söndagarna, men detta år utökades dansen till tre gånger i veckan och snart blev det alla dagar utom måndagar. Under de första åren svarade Dalafllickorna eller Hälsingepojkarna för musiken, men 1949 engagerades kvartetten Eric Östs Spelmanslag. Eric Öst hade under många år spelat folkmusik nästan varje kväll på Skansen och på gammaldansbanan vid Bollnästorget blev han sedan kvar under ytterligare 20 år.

Efter den legendariske riksspelmannen Eric Öst tog hans dragspelare Axel Andered över med egen ensemble. Axel Andered var välkänd för gammaldansarna efter flera år som semestervikarie för Eric Öst. Under 1970-talets gröna vågen-epok fick gammaldansen extra vind i seglen. Förutom Axel Andereds kapell dansade man till Skäggmanslaget, Delsbopojkarna, Grindsäters spelmän, Bamses och många andra orkestrar fem dagar i veckan, onsdag-söndag. Men intresset för gammaldansen avmattades successivt och numera dansar man gammalt endast på onsdagar under en högsommarmånad samt polskor vid några tillfällen.

En epok och en legend

Men tillbaka ner till Gamla tivoliområdet. De gamla banorna var nu borta och på valborgsmässoafton 1937 invigdes den nya, »moderna« dansbanan, ritad av arkitekten Ville Tommos. Hela området kring den nya dansbanan hade också rustats upp med biljettkiosker, skjutbanor och en större uteservering. En orkester under kapellmästaren och pianisten Bob Larny svarade för dansmusiken under de första åren. Man dansade alla dagar i veckan utom måndagar och varje danskväll samlades tusentals ungdomar, till stor del studerande. Priset för en dans-

Bob Larnys orkester 1937–1939. Fotograf ej känd.

biljett var tio öre och det var alltid fullt på banan. En god affär för Skansen alltså. En nöjd Bob Larny intervjuades i *Dagens Nyheter* 1938: »Danspubliken i särklass. Lambeth walk hundra gånger inom loppet av två kvällar. Skansen är ändå Skansen, man må befinna sig bland fäbodstugor, hos björnarna eller på dansbanan, säger den populäre Bob Larny som nu i två somrar anfört sin elvamannaorkester ute på Djurgården.«

Men den som både blev en symbol och i det närmaste synonym med dansen på Skansen var den legendariske Thore Ehrling. Med trumpet, tiomannaorkester och sångerska övertog han den moderna dansen 1940. Därmed inleddes den stora glansperioden i dansbanans historia och Thore Ehrlings engagemang på Skansen skulle fortsätta under sexton år! Thore hade valt *Say it with music* av Irving Berlin om signaturlmelodi, men efter upptäckten av att enbart kompositören tjänade på detta skapade han sedan sin egen *Signaturlmelodi*. Ett smart marknadsföringsdrag som också betydde ett ekonomiskt tillskott! Tack vare de täta

Thore Ehrlings orkester med vokalist Britt-Inger Dreilick. Foto Lennart Halvarsson 1948.

Arne Domnerus orkester. Foto Bengt O. Nordin, 6 juni 1963.

radioutsändningarna från danskvällarna blev orkestern nämligen välkänd för hela svenska folket.

Skansens ledning lade sig aldrig i orkesterns sammansättning – i ett storband som detta måste ju förändringar ske av olika skäl. Men de flesta kända svenska jazzmusiker som var verksamma vid den här tiden, har under kortare eller längre perioder ingått i Thore Ehrlings stall. För att bara nämna ett enda exempel:

Arne Domnérus, still going strong på altsax och klarinett samt som programvärd i Skansens sommarserie Blå måndag.

Det var självklart att en orkester skulle ha en vokalist. Thore Ehrlings första sångerska Sonia Sjöbeck debuterade på Skansen 1940 och sjöng med orkestern under fyra år. Hennes stora paradnummer var *En månskenspromenad* (1943). Men den mest namnkunniga av Ehrlings sångerskor blev ändå Britt-Inger Dreilick. Tack vare flitig lansering av sin arbetsgivare blev hon sin tids kanske mest kända dansbandsvokalist i landet. I Thore Ehrlings orkester sjöng hon under åren 1944–53.

Danssäsongen sträckte sig över drygt fyra månader, den började omkring den 25 april och fortsatte till början av september. Som tidigare var det dans alla dagar utom måndagar. I regel reste Thore Ehrling med sin orkester på en månads turné efter midsommar och ersattes då av vikarierande orkestrar på Skansen. Nämnas kan Harris, Owe Kjells, Eddie Mc Andrews, Simon Brehms, Sven Hedbergs, Curt Söderlinds, Tore Swaneruds, Gösta Törners, Putte Wickmans, Arne Domnérus, Jay Elwings, Hep Cats, Carl Henrik Norins och Leif Kronlunds orkestrar.

Thore Ehrling var känd för att hålla ordning och reda och på Skansens dansbana gick det städat till. En danskväll under 40- och 50-talen kunde dra flera tusen personer, och det väckte stor uppmärksamhet om någon var berusad. Publiken var prydlig – skolungdom och studenter, kontorister och militärer på permission. Stamgästerna var många, och åtskilliga är de som vittnat om att de träffade sin tillkommande på Skansens dansbana, som inte utan orsak har kallats Sveriges största äktenskapsförmedling.

Vi var där

Många har minnen från dansen på Skansen. Här är några:

Som 17-åringar gick vi och dansade på Skansen. Ulla kom dit med några vänner och jag kom med en vän. Jag hade kört dit med min Vespa som jag alltid körde på den tiden. Parkeringen var full av en massa andra vespor, likaså var det fullt med folk på dansgolvet. Stämningen var trevlig och förväntansfull, glada människor dansade till Leif Kronlund. Bland dem dansade Ulla i mockajacka och vid kjol. Jag fick genast syn på Ulla, och bjöd upp till den dans som skylten visade. När kvällen var slut gav Ulla sitt telefonnummer till mig. Numret stod på Ullas Skansenkort.

Bo och Ulla Ek

På fredagskvällar (tror jag det var) åkte mamma och jag med spårvagn nr 7 från Vasastan till Skansen. Jag gick till Lekvallen på Bollnästorget och mamma tog en kopp kaffe. Sedan kunde man stanna kvar på gammeldansen på Bollnäsbanan. Erik Öst spelade ofta. I juni 1965 deltog jag i en gammeldanskurs på Skansen, för jag ville kunna dansa mer och bättre. Kursen hade redan varit två gånger, men jag fick börja eftersom jag redan kunde dansa en hel del. Kursen hölls på Galejan. Första kvällen träffade jag min blivande man, Rolf.

Barbro Forsberg

Skansen 1955.
Fotografier i
Nordiska museet,
fotograf ej känd.

Efter Lekvallen fortsatte vi på kvällen att dansa antingen på gamla dansbanan vid Bollnästorget eller på den moderna dansbanan. Ibland var det lite tråkigt på gamla dansbanan, inga bekanta eller inte så mycket folk, så då gick vi till den moderna dansbanan. Ett minne kommer över mig: Det var elavbrott en kväll vid moderna dansbanan, ganska mörkt blev det. Då gick killarna runt och tände cigarrettändare eller tändstickor och lyste omkring de närliggande flickorna för att se om de »dög« att kosta på en pollett. (Tala om jämlikhet.) Många vänner fick jag där och mycket dansande blev det. Sköna skor och kjolar med lite vidd i, ville min väninna och jag ha när det var dans. På våren och sommaren plockade vi ofta en blomma som vi satte i håret för att vara extra fina. Åh vilken härlig tid!

Gun Carlson

Jag for med spårvagn 14 från Odenplan till Skansen oftast med någon väninna och min äldre bror. Jag var klädd i blommig sommarklänning, vita skor med kilklack samt vita nätfingerhandskar. Ofta en kofta – sommarkvällarna var ju alltid varma på den tiden. Det var alltid fullt med ungdomar runt dansbanan, 15–20-åringar. I ett hörn fanns gymnasisterna från Norra Real och i ett annat de från Norra Latin. I pausen gick vi till gamla dansbanan och fick dansa »gam-malt«, en vals eller schottis kanske med som man tyckte lite äldre killar – 25-åringar! I pausen köpte man också en varm korv med bröd. Till det behövdes en kupong för brödet från ett s.k. växlingskort som alltid fanns i portmonnän.

Inger Hellstrand

Jag är född 1944 och växte upp vid Mariatorget. Det var därför lättvindigt att ta färjan vid Slussen och promenera upp till Skansen och det gjorde jag, många, många gånger. Första gången var den sommar då jag fyllt 16 år och sedan fortsatte det. Jag kan fortfarande känna det speciella »pirr« som alltid uppenbarade sig när jag visade upp mitt Skansenkort vid inpassagen. Skansenkortet var förresten en obligatorisk namnsdagspresent på Maria-dagen varje år!

Ing-Marie Eriksson

På dansgolvet

En danskväll började kl. 20.30 och slutade kl. 23.50. I kontraktet med Skansen var noga angivet att orkestern skulle spela nio nummer per timme, senare ändrat till åtta, eftersom det visade sig att man inte hann utrymma banan mellan danserna. När det var trångt på dansgolvet hade vakterna fullt sjå med att tömma banan för att kunna fylla på med nya par och nya polletter. Varje dans (som bestod av två melodier) kostade en pollett à 10 öre. Dansbanan blev en lönande affär för Skansen och Leif Kronlund berättar:

»Thore Ehrling brukade säga att allting går med förlust på Skansen utom rulltrappan och dansbanan. Det var viktigt att få in så många som möjligt på banan. Man lärde sig vilka melodier som drog, t.ex. *Sentimental journey*, en ganska lång låt. Sedan gällde det att fortsätta med en ganska kort för att hålla det bestämda antalet danser per timme.«

Vilket slags dans det skulle bli syntes tydligt på den stora ljusskylten ovanför estraden. Skylten sitter kvar än idag. Danserna vals, foxtrot och tango har funnits med från början, men schottis och hambo ändrades i mitten av 1940-talet till sydamerikanskt. Det var helt enkelt en anpassning till dansmusikens utveckling och publikens smak. Vid krigsslutet gjorde sig det sydamerikanska inflytandet allt mer gällande, och danser som rumba, samba och mambo krävde större andel av danstiden. Orkestern var fortfarande i grunden en jazzorkester och tongångarna från Charlie Parker och Dizzy Gillespies be-bop måste finnas med. Och när nu även den afroamerikanska jitterbuggen slog igenom i Sverige blev det problem på Skansen.

Foxtrot har alltid funnits med på skylten på Galejan.
Foto Marie Andersson 2006. © Skansen.

Dansen ansågs av vissa som omoralisk och en livlig debatt uppstod i pressen. Skansenledningen beslöt då att jitterbuggen skulle förbjudas. Motiveringen var att dansen var alltför utrymmeskrävande, något som inte bara var ett svepskäl eftersom de buggande paren tog stor plats, vilket också innebar förlorade intäkter. De som ville dansa jitterbugg hänvisades till danspalatset Nalen inne i stan eller »Nöjet« (tivolit Nöjesfältet på Djurgården som låg mitt emot Gröna Lund 1924–57).

Radioprofilen och jazzexperten Bengt Wittström har vittnat om hur han en sommar vid den här tiden i de tidiga tonåren kunde tillbringa flera kvällar i veckan vid dansbanan på Skansen:

»Genom skolan hade jag fått ett frikort till Skansen som gällde för entré till kl. 19.00. Fem minuter före sju kom jag med andan i halsen rusande genom Sollidenentrén följd av vaktmästarnas leenden. Det här upprepades flera gånger i veckan hela sommaren. Väl inne på Skansen strövade jag i lugn och ro upp till Moderna Dansbanan där jag satte mig med en kvällstidning på en bänk. Jag väntade till 20.30 då Thore Ehrlings orkester började den moderna dansmusiken. Då gick jag fram till räcket som omgärdade dansbanan och där stod jag och »spisade bandet« ett par timmar. Detta hände i början av fyrtioalet då jazz och dansmusik var mycket starkt förbundna med varandra. Skulle man lyssna på jazz fick man i regel gå till ett ställe som hade dans.«

Men dansbanan blev också utsatt för kritik, ibland från överraskande håll. År 1941 kunde man till exempel läsa följande i *Dagens Nyheter*:

»Skansen har tyvärr en baksida i den enorma dansbaneanläggningen, varifrån negerjazzens oljud stiger mot ryggåsstugor och fåbodvallar. Detta kan omöjligt vara förenligt med Hazelius tanke.«

Man kan alltså lugnt konstatera att jazzmusiken var långt ifrån etablerad i alla läger ännu. Att den dessutom skulle uppträda så tidigt på Skansen av alla platser var helt enkelt chockerande för många.

Nya tongångar

Sommaren 1955 gjorde Thore Ehrling sin sista säsong på Skansen. Han avlöstes året därpå av Leif Kronlund och hans orkester som varit ersättare under sommarturnéerna sedan 1950.

Leif Kronlund valde balladen *Lady Estelle's dream* som sin signaturmelodi, för en signaturmelodi måste varje storband ha. Fortfarande var stamgästerna många och som förut grupperade man sig vid dansbanan i givna revir där man hade sina fasta träffpunkter. Och fortfarande dansades det mycket. Men i slutet av 1950-talet började en förändring av publikens smak att märkas, till en början inte så mycket på Skansen, men så småningom kom förändringen även här. Rockmusiken fick sitt stora genombrrott och nu ville man dansa till modernare tongångar. En annan konkurrent om fritiden var också den svenska televisionen som började sina sändningar i slutet av 1950-talet.

Det började så smått att bli ute med utomhusdans, det ansågs t.o.m. lite lantligt. Kanhända bidrog även det dåliga sommarvädret i början av 1960-talet då den ena regniga sommaren avlöste den andra. Publikens krav på miljön hade också ökat.

Exempelvis ville man kunna äta och dricka när man gick ut och dansade, och man ville också kunna sitta och bara lyssna till musiken. Lönsamheten sjönk, men på Skansen gav man inte upp så lätt. Leif Kronlund hade slutat efter säsongen 1964 (för denna gång!) och året därpå lanserades diskodans i samarbete med ett skivbolag två kvällar i veckan. Men någon större succé blev det inte trots att polletterna på diskokvällarna bara kostade 15 öre mot 35 annars. 1966 var dansbanan utarrenderad till Lars Samuelsson med sin orkester Swing Sing Seven och 1967 ersattes den traditionella dansen av popmusik. Med Håkan Sterner som ansvarig medverkade ett hundratal svenska och engelska popband denna säsong.

De följande åren spelades med några undantag bara upp till modern dans på valborgsmässoafton och midsommarafton och från 1971 endast på valborg. Men man kunde också dansa i samband med några programserier på Sollidenscenen i början av 1970-talet, som »Dixieland and blues« då olika tradjazzband spelade. Kvällen började med 45 minuters konsert och sedan inbjöds publiken till dans uppe på själva scenen fram till midnatt. I samarbete med Sveriges Television återupplivades också en danskväll med Thore Ehrlings storband den 30 augusti 1972. Skansens programavdelning hade väntat sig en publik på cirka tusen personer, men in genom vändkorsen strömmade omkring fyra tusen – fyllda av glada minnen. Under några år i mitten av 1970-talet gjordes också mindre framgångsrika försök att dra danspublik till Galejan med bl.a. Atlantic Musikcafé som medarrangör. Men trots detta gick dansen på Galejan en långsam död till mötes, medan gammaldansen och den blandade dansen på Bollnästorget fortfarande drog en stor och trogen publik. Här lanserades också gladjazzdans tre kvällar i veckan

från 1988. Dansbanan på Galejan lades i malpåse och fick under nästan femton år tjäna som minigolfbana.

Dans på Skansen 1 juli 2002. Foto Marie Andersson. © Skansen.

Återkomsten

Men 1994 tyckte Skansenchefen Hans Alfredson att det var dags att väcka Galejan ur sin törnrosasömn. Hela det lilla tivoliområdet inklusive dansbanan hade rustats upp och den 2 juli bildades Skansens eget storband med Leif Kronlund som kapellmästare. Och hans återkomst efter nära trettio års uppehåll blev en publiksuccé! De första två åren bjöds på storbandsdans tre kvällar i veckan och därefter varje måndag. Alltsedan 1997

Dans på Skansen 1 juli 2002. Foto Marie Andersson. © Skansen.

spelas upp till dans fem, sex kvällar i veckan. Måndagarna är fortfarande vigda åt Leif Kronlund med Skansens Storband och de övriga dagarna bjuder olika dansband på moderna tongångar, blandat eller tango. Och publiken strömmar till i både hundra- och tusental. Danskvällarna med Benny Anderssons Orkester och solisterna Helen Sjöholm och Tommy Körberg som arrangeras sedan fem år, har varit så populära att publikantalet måste begränsas.

Sommarkväll betyder nu som i gamla dagar dans på Galejan! Eller som en stamgäst uttryckte det i en danspaus: »En sommar utan dansen på Skansen är ingen riktig sommar.« Han hade dansat på »moderna« dansbanan första gången till Thore Ehrlings orkester 1949.